

Rättelse/komplettering

Dom, 2008-04-03

Komplettering, 2008-04-16

Beslutat av: hovrättsrådet Åke Thimfors

Komplettering enligt 30 kap. 13 § andra stycket rättegångsbalken.

Hovrätten kompletterar domslutet såvitt gäller Petri Jaakkola enligt följande.

Med upphävande av vad tingsrätten bestämt om avgifter till brottsofferfonden förordnar hovrätten att Petri Jaakkola skall betala en avgift om 500 kr enligt lagen (1994:419) om brottsofferfond.

HOVRÄTTEN FÖR
VÄSTRA SVERIGE
Avdelning 2
Rotel 23

DOM
2008-04-03
Göteborg

Mål nr
B 2698-07
B 4083-07

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göteborgs tingsrätt, avdelning 14, dom den 15 maj 2007 i mål nr B 9162-06,
se bilaga A

PARTER (antal tilltalade 12)

Klagande och motpart (Åklagare)

Kammaråklagaren Henric Fagher
Ekobrottsmyndigheten, 1:a kammaren i Göteborg

Klagande och motpart (Tilltalad)

MIKA Juha Vaara, 651215-5554
Kosmosgatan 12, 415 22 Göteborg

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten Lars Halldin
Skeppsbroplatsen 1, 411 18 Göteborg

Ombud: Advokaten Lennart Campenhausen
Skeppsbroplatsen 1, 411 18 Göteborg

SAKEN

Grovt bokföringsbrott m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten fastställer tingsrättens domslut.

Vad tingsrätten förordnat om beslag skall bestå.

Lars Halldin tillerkänns ersättning av allmänna medel med 318 895 kr, varav
255 116 kr för arbete och 63 779 kr för mervärdesskatt. Staten skall svara för kostna-
den.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göteborgs tingsrätt, avdelning 14, dom den 15 maj 2007 i mål nr B 9162-06,
se bilaga A

PARTER (antal tilltalade 12)

Klagande och motpart (Åklagare)

Kammaråklagaren Henric Fagher
Ekobrottsmyndigheten, 1:a kammaren i Göteborg

Klagande och motpart (Tilltalad)

MIKA Petri Sakari Orpana, 631013-2854
Medborgare i Finland
Box 137, 424 23 Angered

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten Peter Nolby
Box 11096, 404 22 Göteborg

SAKEN

Grovt bokföringsbrott m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten fastställer tingsrättens domslut.

Peter Nolby tillerkänns ersättning av allmänna medel med 159 180 kr, varav
123 234 kr för arbete, 3 980 kr för tidsspillan, 130 kr för utlägg och 31 836 kr för mer-
värdesskatt. Staten skall svara för kostnaden.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göteborgs tingsrätt, avdelning 14, dom den 15 maj 2007 i mål nr B 9162-06,
se bilaga A

PARTER (antal tilltalade 12)

Klagande och motpart (Åklagare)

Kammaråklagaren Henric Fagher
Ekobrottsmyndigheten, 1:a kammaren i Göteborg

Klagande och motpart (Tilltalad)

PIA Pirkko Anne Katriina Orpana, 580526-2663
Box 137, 424 23 Angered

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten Olle Palmgren
Södra Larmgatan 6, 411 16 Göteborg

SAKEN

Grovt bokföringsbrott m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten ändrar tingsrättens dom endast på så sätt att hovrätten, såvitt avser åtals-
punkten 3 första – tredje stycket, dömer Pia Orpana för grovt bokföringsbrott enligt
11 kap. 5 § brottsbalken i dess lydelse såväl före som efter den 1 juli 2005.

Vad tingsrätten förordnat om beslag skall bestå.

Olle Palmgren tillerkänns ersättning av allmänna medel med 173 875 kr, varav
135 000 kr för arbete, 3 980 kr för tidsspillan, 120 kr för utlägg och 34 775 kr för mer-
värdesskatt. Staten skall svara för kostnaden.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göteborgs tingsrätt, avdelning 14, dom den 15 maj 2007 i mål nr B 9162-06,
se bilaga A

PARTER (antal tilltalade 12)

Motpart (Åklagare)

Kammaråklagaren Henric Fagher
Ekobrottsmyndigheten, 1:a kammaren i Göteborg

Klagande (Tilltalad)

MARKKU Tapani Jokinen, 580408-9414
Trädgårdsgärdet 84, 424 68 Angered

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten Göran Franzén
Box 53116, 400 15 Göteborg

SAKEN

Medhjälp till grovt bokföringsbrott m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten ändrar tingsrättens dom på så sätt att påföljden bestäms till fängelse 2 år.

Vad tingsrätten förordnat om beslag skall bestå.

Göran Franzén tillerkänns ersättning av allmänna medel med 171 071 kr, varav
131 882 kr för arbete, 4 975 kr för tidsspillan och 34 214 kr för mervärdesskatt. Staten
skall svara för kostnaden.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göteborgs tingsrätt, avdelning 14, dom den 15 maj 2007 i mål nr B 9162-06,
se bilaga A

PARTER (antal tilltalade 12)

Klagande och motpart (Åklagare)

Kammaråklagaren Henric Fagher
Ekobrottsmyndigheten, 1:a kammaren i Göteborg

Klagande och motpart (Tilltalad)

ROHAN Daniel Wilson, 730422-5035
Norra Gubberogatan 17, 416 63 Göteborg

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten Erik Bergenhem
Högåsvägen 9, 430 90 Öckerö

SAKEN

Bokföringsbrott m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Med ändring av tingsrättens dom i ansvarsdelen bestämmer hovrätten påföljden till
fängelse 1 år 2 månader.

Hovrätten ändrar tingsrättens dom i fråga om näringsförbud endast på så sätt att hov-
rätten meddelar Rohan Wilson näringsförbud för en tid av 4 år räknat från dagen för
tingsrättens dom.

Erik Bergenhem tillerkänns ersättning av allmänna medel med 100 667 kr, varav
80 534 kr för arbete och 20 133 kr för mervärdesskatt. Staten skall svara för kostnaden.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göteborgs tingsrätt, avdelning 14, dom den 15 maj 2007 i mål nr B 9162-06,
se bilaga A

PARTER (antal tilltalade 12)

Klagande och motpart (Åklagare)

Kammaråklagaren Henric Fagher
Ekobrottsmyndigheten, 1:a kammaren i Göteborg

Klagande och motpart (Tilltalad)

MARKKU Olavi Rasimus, 570610-2596
Medborgare i Finland
Rissneleden 67, 3 tr, 174 44 Sundbyberg

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten Kimmo Tihinen
Dalstigen 3, 182 33 Danderyd

SAKEN

Bokföringsbrott m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Med ändring av tingsrättens dom i ansvarsdelen bestämmer hovrätten påföljden till
fängelse 1 år 6 månader.

Hovrätten ändrar tingsrättens dom i fråga om näringsförbud endast på så sätt att hov-
rätten meddelar Markku Rasimus näringsförbud för en tid av 4 år räknat från dagen för
tingsrättens dom.

Kimmo Tihinen tillerkänns ersättning av allmänna medel med 172 792 kr, varav
116 748 kr för arbete, 11 940 kr för tidsspillan, 11 932 kr för utlägg och 32 172 kr för
mervärdesskatt. Staten skall svara för kostnaden.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göteborgs tingsrätt, avdelning 14, dom den 15 maj 2007 i mål nr B 9162-06,
se bilaga A

PARTER (antal tilltalade 12)

Klagande och motpart (Åklagare)

Kammaråklagaren Henric Fagher
Ekobrottsmyndigheten, 1:a kammaren i Göteborg

Klagande och motpart (Tilltalad)

ÅKE Pertti Allan Heiska, 510408-2259
Medborgare i Finland
Väderilsgatan 34, 418 36 Göteborg

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten Stig-Erik Söderholm
Box 11017, 404 21 Göteborg

SAKEN

Grovt bokföringsbrott m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten fastställer tingsrättens domslut.

Vad tingsrätten förordnat om beslag skall bestå.

Stig-Erik Söderholm tillerkänns ersättning av allmänna medel med 107 670 kr, varav
82 156 kr för arbete, 3 980 kr för tidsspillan och 21 534 kr för mervärdesskatt. Staten
skall svara för kostnaden.

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDEN

Göteborgs tingsrätt, avdelning 14, dom den 15 maj 2007 i mål nr B 9162-06 och dom den 28 september 2007 i mål nr B 7219-07, se bilaga A och B

PARTER (antal tilltalade 12)

Klagande och motpart (Åklagare)

Kammaråklagaren Henric Fagher
Ekobrottsmyndigheten, 1:a kammaren i Göteborg

Klagande och motpart (Tilltalad)

PETRI Johannes Jaakkola, 621216-2850
Medborgare i Finland
Idrottsvägen 1, 443 31 Lerum

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten Björn Breitfeld
Box 11909, 404 39 Göteborg

SAKEN

Grovt bokföringsbrott m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten ändrar tingsrättens domar i ansvarsdelen på så sätt att hovrätten

1. dömer Petri Jaakkola för grovt bokföringsbrott enligt 11 kap. 5 § brottsbalken - i dess lydelse såväl före som efter den 1 juli 2005 - även för tiden från och med den 17 juni 2005 till och med den 25 juli 2005 (tingsrättens mål B 9162-06),
2. ogillar åtalet för osant intygande (tingsrättens mål B 7219-07) och
3. med undanröjande av påföljdsbestämningarna i de överklagade domarna och med tillämpning av 30 kap. 3 § brottsbalken bestämmer påföljden till fängelse 2 år.

Med undanröjande av vad tingsrätten beslutat om näringsförbud meddelar hovrätten Petri Jaakkola näringsförbud för en tid av 5 år räknat från den 15 maj 2007. Näringsförbudet gäller utan hinder av att hovrättens dom inte vunnit laga kraft.

Vad tingsrätten förordnat om beslag skall bestå (tingsrättens mål B 7219-07).

Björn Breitfeld tillerkänns ersättning av allmänna medel med 194 579 kr, varav 155 663 kr för arbete och 38 916 kr för mervärdesskatt. Staten skall svara för kostnaden.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göteborgs tingsrätt, avdelning 14, dom den 15 maj 2007 i mål nr B 9162-06,
se bilaga A

PARTER (antal tilltalade 12)

Klagande och motpart (Åklagare)

Kammaråklagaren Henric Fagher
Ekobrottsmyndigheten, 1:a kammaren i Göteborg

Klagande och motpart (Tilltalad)

HANNU Mikko Ainasoja, 570208-2875
Medborgare i Finland
c/o Jena AB, Enekullegatan 12, 418 75 Göteborg

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten Leif Almquist
Lilla Bommen 1, 411 04 Göteborg

SAKEN

Medhjälp till grovt bokföringsbrott m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten ändrar tingsrättens dom på så sätt att påföljden bestäms till fängelse 6 månader.

Vad tingsrätten förordnat om beslag skall bestå.

Leif Almquist tillerkänns ersättning av allmänna medel med 140 720 kr, varav 106 478 kr för arbete, 5 306 kr för tidsspillan, 792 kr för utlägg och 28 144 kr för mervärdesskatt. Staten skall svara för kostnaden.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göteborgs tingsrätt, avdelning 14, dom den 15 maj 2007 i mål nr B 9162-06,
se bilaga A

PARTER (antal tilltalade 12)

Klagande och motpart (Åklagare)

Kammaråklagaren Henric Fagher
Ekobrottsmyndigheten, 1:a kammaren i Göteborg

Klagande och motpart (Tilltalad)

JARL Peter Torbjörn Björkman, 610515-5219
Våmmedalsvägen 70, 428 31 Kålleröd

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten Hans Mjöberg
Box 53116, 400 15 Göteborg

SAKEN

Grovt bokföringsbrott m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Med ändring av tingsrättens dom ogillar hovrätten åtalet och yrkandet om näringsförbud.

Hans Mjöberg tillerkänns ersättning av allmänna medel med 167 020 kr, varav 124 856 kr för arbete, 7 960 kr för tidspillan, 800 kr för utlägg och 33 404 kr för mervärdesskatt. Staten skall svara för kostnaden.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göteborgs tingsrätt, avdelning 14, dom den 15 maj 2007 i mål nr B 9162-06,
se bilaga A

PARTER (antal tilltalade 12)

Klagande och motpart (Åklagare)

Kammaråklagaren Henric Fagher
Ekobrottsmyndigheten, 1:a kammaren i Göteborg

Klagande och motpart (Tilltalad)

Johan NICLAS Bengtsson, 651111-4636
Älgkalvsvägen 6, 439 37 Onsala

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten Mats Olausson
Storgatan 57, 434 32 Kungsbacka

SAKEN

Grovt bokföringsbrott m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Med ändring av tingsrättens dom ogillar hovrätten åtalet och yrkandet om näringsförbud.

Vad tingsrätten förordnat om beslag skall bestå.

Mats Olausson tillerkänns ersättning av allmänna medel med 165 962 kr, varav 118 910 kr för arbete, 11 940 kr för tidspillan, 1 920 kr för utlägg och 33 192 kr för mervärdesskatt. Staten skall svara för kostnaden.

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göteborgs tingsrätt, avdelning 14, dom den 28 september 2007 i mål nr B 7219-07, se bilaga B

PARTER (antal tilltalade 12)

Klagande och motpart (Åklagare)

Kammaråklagaren Henric Fagher
Ekobrottsmyndigheten, 1:a kammaren i Göteborg

Klagande och motpart (Tilltalad)

Lars JONAS Gustafsson, 700916-5056
Gnistan, Gnistgatan 1, 421 43 Västra Frölunda

Ombud och offentlig försvarare: Advokaten Anders U Bergkvist
Box 11326, 404 27 Göteborg

Ombud: Advokaten Niklas Anderholm
Box 11326, 404 27 Göteborg

SAKEN

Osant intygande m.m.

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten ändrar tingsrättens dom på så sätt att hovrätten ogillar åtalet för osant intygande och bestämmer påföljden till skyddstillsyn med föreskrifter om den behandling som frivården tillsammans med socialtjänsten finner nödvändig.

Kriminalvården skall ansvara för övervakningen och utse övervakare.

Anders U Bergkvist tillerkänns ersättning av allmänna medel med 23 594 kr, varav 18 377 kr för arbete, 498 kr för tidspillan och 4 719 kr för mervärdesskatt. Staten skall svara för kostnaden.

YRKANDEN I HOVRÄTTEN

Mika Vaara har yrkat att åtalet och yrkandet om näringsförbud ogillas.

Mika Orpana har yrkat att åtalet och yrkandet om näringsförbud ogillas, i andra hand att straffet sätts ned.

Pia Orpana har yrkat att hovrätten ogillar åtalet och yrkandet om rådgivningsförbud. Vid bifall till åtalet har hon yrkat villkorlig dom med samhällstjänst, i andra hand nedläggning av straffet.

Markku Jokinen har yrkat att åtalet ogillas, i andra hand att han döms för medhjälp till skattebrott. Han har vid fällande dom yrkat villkorlig dom med samhällstjänst eller straffnedsättning.

Rohan Wilson har yrkat villkorlig dom med samhällstjänst och ogillande av yrkandet om näringsförbud.

Markku Rasimus har yrkat att hovrätten ogillar åtalet och yrkandet om näringsförbud. Han har vid bifall till åtalet yrkat villkorlig dom med samhällstjänst, i andra hand straffnedsättning.

Åke Heiska har yrkat straffnedsättning.

Petri Jaakkola har yrkat att all mot honom förd talan ogillas. Han har i andra hand yrkat att det bokföringsbrott han dömts för i tingsrättens mål B 7219-07 inte bedöms som grovt. Vid fällande dom har han yrkat att hovrätten sätter ned straffet och näringsförbudet.

Hannu Ainasoja har yrkat att åtalet ogillas, i andra hand att straffet sätts ned.

Jarl Björkman har yrkat att hovrätten ogillar åtalet och yrkandet om näringsförbud. Han har vid bifall till åtalet yrkat skyddstillsyn.

Niclas Bengtsson har yrkat att åtalet ogillas. Han har vid bifall till åtalet yrkat villkorlig dom med samhällstjänst, i andra hand nedsättning av straffet.

Jonas Gustafsson har yrkat att åtalet ogillas, i andra hand att påföljden bestäms till skyddstillsyn.

Åklagaren har bestritt samtliga tilltalades ändringsyrkanden och anslutningsvis yrkat att hovrätten dels dömer Pia Orpana för grovt bokföringsbrott enligt förstahandsyrkandet under åtalspunkten 3 i bilaga 1 till tingsrättens dom i mål B 9162-06, dels dömer Petri Jaakkola och Jonas Gustafsson för osant intygande som är grovt, dels skärper fängelsestraffen för samtliga tilltalade, dels förlänger näringsförbuden för Mika Vaara, Mika Orpana, Rohan Wilson, Markku Rasimus, Åke Heiska, Petri Jaakkola, Jarl Björkman och Niclas Bengtsson, dels ock förlänger rådgivningsförbudet för Pia Orpana.

Åklagaren har justerat gärningspåståendet under åtalspunkten 9 i bilaga 1 till tingsrättens dom i mål B 9162-06 genom att i andra stycket före sista meningen lägga till följande. ”Såvitt avser tiden 050617-050725 har Jaakkola i vart fall genom sin underlåtenhet att utöva den tillsyn över bolagets bokföring som ankommer på honom som styrelseledamot uppsåtligen medverkat till att bolagets bokföringsskyldighet åsidosatts på angivet sätt.”

HOVRÄTTENS DOMSKÄL

I enlighet med tingsrättens dom har Rohan Wilson gjort sig skyldig till bokföringsbrott som är grovt, medhjälp till bokföringsbrott som är grovt och medhjälp till grovt skattebrott samt Åke Heiska begått grovt bokföringsbrott, medhjälp till grovt bokföringsbrott och medhjälp till grovt skattebrott.

Utredningen i hovrätten

Samtliga tilltalade som överklagat och vittnena Stefan Ivarsson, Patrik Modée och Jari Klint har hörts på nytt. Ljudupptagningarna från förhören i tingsrätten med Janne Nä-

ätsaari och Glenn Borgström (tingsrättens mål B 9162-06) har spelats upp. På Mika Vaaras begäran har förhör hållits med vittnena Sten Molin och Ronny Dahlmark samt med medmisstänkta Pekka Leinonen, Jorma Mujunen och Pauli Pustinen. Som nytt vittne i hovrättens mål B 4083-07 har, på Jonas Gustafssons begäran, Glenn Borgström hörts. Även i hovrätten har uppgifter som lämnats under förundersökningen och omfattande skriftlig bevisning åberopats.

Osanna fakturor?

Inledningsvis behandlar hovrätten den centrala frågan om huruvida de fakturor som är aktuella i målet är osanna. Av utredningen rörande denna fråga framgår följande.

IMU Stål AB (IMU) har utfört arbete åt olika beställare och fakturerat dem. IMU har i sin tur erhållit fakturor från PO-MO Allservice AB (PO-MO). Fakturabeloppen i fakturorna från PO-MO till IMU har bestämts av Mika Vaara. Fakturorna från PO-MO till IMU innehåller ingen information om vad de avser mer än ”arbete enligt ÖK” eller liknande. Av innehållet i fakturorna vet man alltså inte vilket arbete som utförts eller vilket projekt som åsyftas. Det saknas även uppgifter om när det påstådda arbetet har utförts. Under den period som omfattas av åtalet, mars 2002 till augusti 2006, har PO-MO ställt ut 123 fakturor till IMU. Fakturornas nummer ligger mellan 20062 och 20267 och mer än hälften av PO-MO:s fakturor under den aktuella tiden har således ställts till IMU. Fakturorna från PO-MO till IMU har jämförts med fakturor från fem bolag (i målet kallade underentreprenörer), HPA Svets & Smide AB (HPA), SKIM AB (SKIM), Verremont Bygg & Montage AB (Verremont), Meku AB (Meku) och Jena AB (Jena). Fakturabeloppen i detta led uppgår regelmässigt till 95 % av fakturabeloppet i ledet mellan PO-MO och IMU, och underentreprenörernas fakturor är i de flesta fallen daterade samma dag som eller någon dag senare än fakturorna i ledet mellan PO-MO och IMU. Inte heller fakturorna från underentreprenörerna till PO-MO innehåller någon närmare information om vad de avser. I sammanhanget kan man notera att fakturor från SKIM till andra bolag utställda vid samma tid som fakturor till PO-MO innehåller information om till exempel timpris, antal arbetade timmar och plats där arbete utförts, uppgifter som gör det möjligt att koppla fakturan till ett visst arbete

och som tyder på att fakturautställaren har ett inflytande över vad som faktureras. Det enda som gör det möjligt att koppla en faktura från en underentreprenör till en faktura från PO-MO är dateringen och beloppet. Av dateringen på fakturorna i ledet mellan underentreprenörerna och PO-MO framgår att endast ett bolag i taget fakturerat PO-MO. Ingen av underentreprenörerna har alltså vid något tillfälle ställt ut fakturor till PO-MO samtidigt som någon annan av underentreprenörerna. Inte heller i ledet mellan PO-MO och IMU finns det fakturor som vid något tillfälle svarar mot fakturor från mer än en underentreprenör i taget. Det finns alltså ingen överlappning i tiden mellan underentreprenörernas fakturering. Underentreprenörerna avlöser varandra och deras fakturor är i ett fall utställda med endast ett par dagars mellanrum, Meku den 29 augusti 2005 och Jena den 31 augusti 2005. Vid skiftet mellan Verremont och Meku gick det nästan två månader utan någon fakturering. Även om fakturering inte skett samtidigt av några av underentreprenörerna så borde det arbete som påstås vara grunden för faktureringen i vissa fall ha utförts av en tillträdande underentreprenör innan den avgående underentreprenören slutligt fakturerat sitt påstådda arbete. Om fakturorna speglade verkliga förhållanden så borde alltså i vart fall Meku och Jena ha bedrivit verksamhet samtidigt, Jena som leverantör av arbetskraft och Meku som fakturerande bolag avseende tidigare utfört arbete. Av utredningen har det inte framkommit att någon av fakturorna vid något tillfälle har varit behäftad med fel beträffande belopp. Faktureringen har sett likadan ut hela den tid som åtalet avser bortsett från att underentreprenörerna skiftat. Faktureringen i ledet mellan underentreprenörerna och PO-MO bygger helt på faktureringen i ledet mellan PO-MO och IMU. De redovisade omständigheterna kring fakturorna både från PO-MO och från underentreprenörerna är sådana att de med styrka talar för att fakturorna inte motsvarar verkliga händelser.

De fem underentreprenörerna har alltså efterträtt varandra och i förhållande till PO-MO arbetat på samma sätt trots att företrädarna för bolagen i flera fall varit olika personer som inte tycks ha samverkat eller ens känt till varandra. Underentreprenörernas verksamhet har upphört när de inte längre har skickat fakturor till PO-MO, trots att de i vissa fall påstås ha haft andra kunder och bedrivit arbetskraftsförmedling. Rohan Wilson och Janne Näätsaari har dessutom uppgett att deras enda uppgift har varit att ta ut och vidarebefordra kontanter. Bolagen har i vissa fall dumpats på målvakter och någon

bokföring som visar transaktionerna med PO-MO har inte påträffats. Försäljningen av bolag till Glenn Borgström och Jonas Gustafsson framstår inte som seriösa överlåtelse till personer med avsikt att driva verksamheten vidare. Det har inte framkommit något som tyder på att underentreprenörerna anlitat arbetskraft som via PO-MO:s förmedling kommit att arbeta för IMU. I vissa fall har Skatteverket begärt att få in underlag från underentreprenörerna men något underlag har inte inkommit. Vad som har framkommit om underentreprenörerna talar starkt för att deras enda uppgift i relation till PO-MO har varit att utfärda fakturor.

Faktureringen mellan bolagen har följts av betalningar från IMU till PO-MO och från PO-MO till underentreprenörerna. Företrädarna för underentreprenörerna har i stor omfattning tagit ut kontanter från bolagen och lämnat dessa vidare. Kontantuttagen har gjorts i nära anslutning till betalningarna från PO-MO. Mika Vaara bestämde vilka belopp PO-MO:s fakturor skulle vara på. Dessa belopp har sedan legat till grund för resten av faktureringen och betalningarna utan att det vid något tillfälle har uppkommit frågor om huruvida faktureringen har varit korrekt. Även betalningsströmmarna och kontanthanteringen är omständigheter som starkt talar för att faktureringen från underentreprenörerna och från PO-MO har varit osann.

De redovisade faktiska omständigheterna rörande faktureringen, underentreprenörerna och betalningsströmmarna medger ingen annan rimlig slutsats än att faktureringen och betalningarna under hela den tid som åtalet avser helt och hållet har bestämts av Mika Vaara. Också detta förhållande talar med styrka för att faktureringen inte motsvarar verkliga händelser utan har varit osann.

Spaningsiakttagelserna i målet gjordes under våren och sommaren 2006. Iakttagelserna handlar bland annat om uttag och hantering av kontanter och tyder på att kontanter återförts från underentreprenörerna till Markku Jokinen. Detta har Markku Jokinen till viss del erkänt i hovrätten. Han har uppgett att han har tagit emot kontanter vid några tillfällen och levererat dem till IMU:s lokaler och att han varit medveten om att kontanterna avsåg svart lön. Bland iakttagelserna är det särskilt anmärkningsvärt att kontanter som tagits ut från Jena's konto efter fakturering mellan Jena och PO-MO återfun-

nits i Mika Vaaras kassaskåp. Kontanter har alltså återförts till IMU:s lokaler och direkt till Mika Vaara. Markku Jokinens och Mika Vaaras förklaring till hur pengarna kunde hamna i Mika Vaaras kassaskåp lämnades inte under förundersökningen utan först i tingsrätten, vilket tyder på att förklaringen är en efterhandskonstruktion. Att kontanter som tagits ut efter fakturering och betalning direkt hamnat i IMU:s lokaler eller i Mika Vaaras kassaskåp är omständigheter som ger ytterligare stöd för slutsatsen att faktureringen varit osann. Under den tid som spaningen pågick har ett stort antal telefonsamtal avlyssnats. Inget av dessa samtal har handlat om förmedling av arbetskraft, vilket ger stöd åt påståendet att underentreprenörerna inte bedrivit någon bemaningsverksamhet. Bevisningen i form av spaningsiakttagelser rör visserligen bara Meku och Jena, men det har inte framkommit något som tyder på att rutinerna förändrades i samband med byte av underentreprenör. Iakttagelserna i kombination med de faktiska omständigheter som redovisats stöder därför åklagarens påstående om osanna fakturor under hela den tid som åtalet avser.

Åklagaren har åberopat sammanställningar av tidsrapporter för arbetstagare jämförda med redovisad lön från IMU. Av sammanställningarna framgår att vissa arbetstagare fått lön från IMU men att den utbetalade lönen inte stämmer med antalet redovisade timmar. Mika Vaara har förklarat detta med att tidsrapporterna innehåller för många timmar eftersom han ville redovisa fler timmar till sin beställare än vad som i själva verket hade lagts ned på ett visst projekt. Denna redovisning av icke arbetad men väl debiterad tid skulle användas i förhandlingar med beställaren om slutlig fakturering. Tidsrapporterna motsvarar i denna del alltså inte verklig arbetad tid. Mika Vaara har även lämnat en annan förklaring till skillnaderna mellan tidsrapporter och löneutbetalning som innebär att en viss anställd kunde spara inarbetad tid och ta ut den som lön vid ett senare tillfälle. Om en anställd gjorde på detta vis återfördes den tidigare rapporterade tiden i löneredovisningen i samband med utbetalningen. Detta innebär enligt Mika Vaara att den redovisade lönen till viss del avser arbete som utförts vid ett tidigare tillfälle än den redovisningsperiod som avses. Mika Vaaras förklaring att den tid som framgår av tidsrapporterna innehåller tid som skall tas ut som lön senare och att redovisad lön på motsvarande sätt innehåller tid som inte rapporterats nu utan återförts i form av sparad lön, förklarar inte skillnaden mellan redovisad tid och utbetald lön.

Visserligen kan den redovisade tiden sparas för att tas ut som lön vid ett senare tillfälle, men då innehåller även den redovisade och utbetalda lönen timmar som inte härrör från den redovisade perioden. Det framstår som helt uteslutet att de perioder som åklagaren gjort sammanställningar över endast skulle innehålla rapporterad tid som skall sparas för senare löneuttag men inte löneuttag som avser tidigare inarbetad tid. Sammanställningarna tyder på att Mika Vaara har betalat en viss del av ersättningen vitt och en annan del av ersättningen svart. Detta i sin tur ger stöd för slutsatsen att faktureringen har varit osann.

Ovan redovisade omständigheter medger sammanfattningsvis inga andra slutsatser än att fakturorna från och till PO-MO varit osanna och alltså inte motsvarat några verkliga transaktioner, att Mika Vaara kontrollerat och styrt denna osanna fakturering samt att kontanter återförts till honom eller till ombud för honom. Dessa slutsatser stöds även av vad Åke Heiska konsekvent berättat och av uppgifter under förundersökningen från framför allt Mika Orpana och Markku Jokinen.

Bokföring av osanna fakturor

Från försvararhåll har vid angiven bedömning av frågan om huruvida fakturorna är osanna gjorts gällande att det inte förelegat någon bokföringsskyldighet avseende fakturorna hos underentreprenörerna.

Av 4 kap. 1 § bokföringslagen (1999:1078) följer att alla affärshändelser i ett företag skall bokföras löpande. Något undantag för olagliga affärshändelser görs inte vare sig i lagtexten eller i förarbetena. I rättsfallet NJA 2004 s. 519 ansågs bokföringsskyldigheten omfatta en illegal spelverksamhet, som utgjorde merparten av en verksamhet som i övrigt var legal. Högsta domstolen uttalade att lagligheten av en affärshändelse som ingår i en näringsverksamhet i princip saknar betydelse för frågan om bokföringsskyldighet, men att den skattemässiga bedömningen av vilket inkomstslag verksamheten skall beskattas i däremot torde kunna ge ledning för bedömningen (se även prop. 1998/99:130 s. 381). De tjänster som underentreprenörerna och PO-MO fakturerat för behöver inte vara olagliga. Den betalning som tagits emot eller som gjorts kan därför

inte i nu aktuellt hänseende sägas härröra från brottslig verksamhet, även om själva upplägget som helhet med fakturering och betalning kommit att utgöra ett led i den skattebrottslighet som haft anknytning till IMU. Verksamheten i underentreprenörsbolagen bör därför inte jämföras med verksamhet som fullt ut bygger på brott och som aldrig skulle kunna existera i laglig form, som exempelvis narkotikahandel och annan verksamhet där utbytet av brottet skall förverkas. Anledning saknas att undanta verksamheten från den i bokföringslagen föreskrivna bokföringsskyldigheten. Svea hovrätt har kommit till motsvarande slutsats i ett liknande fall, RH 2007:22. Svea hovrätts dom överklagades till Högsta domstolen som dock inte fann skäl att meddela prövningstillstånd (Högsta domstolens beslut den 22 maj 2007 i mål B 1708-07). Med hänsyn till det anförda ansluter sig hovrätten till tingsrättens bedömning i fråga om avsaknad av bokföring i underentreprenörsbolagen. Underentreprenörerna har inte i något fall bokfört in- och utbetalningar och objektivt sett föreligger därför bokföringsbrott beträffande samtliga underentreprenörer.

Medhjälpsansvar

En annan mera generell fråga i målet gäller uppsåtskravet vid medhjälp till bokföringsbrott och skattebrott.

Högsta domstolen har nyligen behandlat frågan om uppsåt vid medhjälp till skattebrott, NJA 2007 s. 929. Enligt avgörandet krävs det inte vid medhjälp till skattebrott att uppsåtet omfattar vilka skatter och avgifter som kan påverkas av handlandet eller exakt vilka belopp som riskerar att undandras. Inte heller bör det ställas krav på att uppsåtet täcker sådana omständigheter som i vilket bolag skatteundandragandet sker eller vilka personer som står bakom huvudbrottsligheten.

Av Högsta domstolens avgörande följer att det i detta mål inte krävs att fakturaskrivarna i respektive underentreprenör kände till Mika Vaara och IMU. Utredningen i målet ger inte utrymme för någon annan slutsats beträffande kontantuttagen från underentreprenörerna än att de som gjorde uttagen i vart fall insåg att det fanns en avsevärd risk för att kontanthanteringens ingick som ett led i en verksamhet som innebar att oriktiga

uppgifter lämnades till Skatteverket med syfte att undandra staten skatter och avgifter. I vissa fall var företrädarna för de fakturaskrivande bolagen fullt medvetna om att kontanterna skulle användas till svarta löner. Detta gäller främst Åke Heiska men även till viss del Rohan Wilson, i vart fall i slutet av hans tid som företrädare för SKIM. Det är även uppenbart att respektive företrädare för underentreprenörerna i vart fall var likgiltig inför det förhållandet att hans åtgärder medverkade till ett skatte- eller avgiftsunddragande.

Bedömning av var och en av de tilltalades skuld

Mot bakgrund av de slutsatser som redovisats ovan övergår hovrätten till att bedöma var och en av de tilltalades skuld.

Hovrätten har kommit fram till att fakturorna till och från PO-MO var osanna och inte motsvarade verkliga transaktioner, att det var Mika Vaara som styrde och kontrollerade denna fakturering och att kontanter återfördes till honom eller ombud för honom. Han har begått gärningarna uppsåtligen och skall därför, som tingsrätten funnit, dömas i enlighet med åtalet.

Mika Orpana har varit företrädare för PO-MO under hela den tid som omfattas av åtalet. Hovrätten ansluter sig även beträffande Mika Orpanas gärning till den bedömning tingsrätten gjort. Att han i förhållande till Pia Orpana intagit en mer underordnad roll i skötseln av PO-MO:s fakturering och bokföring beaktas i straffmätningen.

Av utredningen framgår att Pia Orpana skötte bokföringen i PO-MO, i vilket bolag hon dessutom var styrelsesuppleant. Hovrätten delar tingsrättens uppfattning om vad Pia Orpana insett om de osanna fakturorna och hennes ansvar för medhjälp till grovt bokföringsbrott och medhjälp till grovt skattebrott enligt åtalpunkten 1. Frågan är om hon skall bedömas som medgärningsman beträffande bokföringsbrottet i PO-MO eller om hon skall ses som medhjälpare till Mika Orpanas bokföringsbrott enligt åtalpunkten 2. Även den som faktiskt handhar bokföringen åt en bokföringsskyldig kan dömas som gärningsman, till exempel hustrun till en enskild näringsidkare (prop. 1985/86:30 s. 44 och Brottsbalken En kommentar s. 11:52; se även Anna-Lena Dahlqvist och Sigurd

Elofsson, Bokföringsbrott och bokföringslagen, 2 uppl. s. 79 ff.). Pia Orpana har enligt vad utredningen utvisar haft det reella ansvaret för bokföringen. Hon har även i övrigt tagit så aktiv del i skötseln av PO-MO och haft sådan insikt i verksamheten att hon bör anses som medgärningsman beträffande bokföringsbrottet avseende PO-MO.

Markku Jokinen har i hovrätten erkänt att han vid mellan fem och sju tillfällen fraktat kuvert som han visste innehöll 100 000 – 150 000 kr i kontanter till svarta löner. Han har uppgett att han lämnat kuverten i ett låst skåp på IMU men att han inte vet vem som skulle ta emot pengarna. Han har bestritt ansvar på den grunden att något huvudbrott inte föreligger. Med hänsyn till utgången i skuldfrågan såvitt gäller Mika Vaara så skall Markku Jokinen dömas för medhjälp till dennes brott. Markku Jokinen har i hovrätten berättat att han fraktat kuvert med pengar på Hannu Ainasojas uppdrag. På frågan om varför Markku Jokinen inte har berättat detta tidigare har han bara uppgett att ”han har sina skäl”. Hans förklaring i den delen saknar all trovärdighet. Frågan är dock om Markku Jokinen skall dömas för mer än han erkänt. I denna del har till exempel Mika Orpana berättat att Markku Jokinen var delaktig under hela den tid som omfattas av åtalet. Även Åke Heiska har lämnat uppgifter om Markku Jokinens delaktighet som tyder på att han var delaktig i betydligt större omfattning än han erkänt. Till detta kommer de uppgifter Markku Jokinen själv lämnade under förundersökningen om sin delaktighet. Utredningen ger dock inte stöd för att han återfört alla de pengar som tagits ut från underentreprenörerna till Mika Vaara eller företrädare för denne. Spaningsiakttagelserna tyder på att även andra personer varit inblandade i den hanteringen. Sammanfattningsvis finner hovrätten styrkt att Markku Jokinen vid ett stort antal tillfällen under tiden mars 2002 till augusti 2006 medverkat på det sätt som tingsrätten har funnit. Så mycket är klarlagt att Markku Jokinen medverkat i en så stor omfattning att han skall dömas för medhjälp till grova brott.

Flera av de tilltalade har i hovrätten på olika sätt gett Hannu Ainasoja en mer framträdande roll än de tidigare berättat. Mika Vaara har gjort gällande att personer runt de fem underentreprenörerna, bland annat Hannu Ainasoja, kan ha varit drivande och styrt arbetskraften samt att det varit i detta led som man har tillgodogjort sig vinsten på den svarta arbetskraften. Som nämnts ovan har Markku Jokinen förklarat att han agerat på

Hannu Ainasojas uppdrag. Vid sidan av dessa uppgifter ger utredningen i hovrätten inget stöd för att Hannu Ainasoja varit mer aktiv än åklagaren påstått. Tvärtom anser hovrätten att han inte kan dömas för medverkan till Mika Vaaras brottslighet genom att ha följt med när Åke Heiska tog ut pengar från banker. Det är inte visat att hans närvaro var en förutsättning för eller ens ett stöd vid Åke Heiskas uttag av pengar. Det är inte heller visat att Hannu Ainasoja medverkat vid framställandet av osanna fakturor. Däremot är det såsom tingsrätten funnit klarlagt att han medverkat till att ha återfört kontanter till Mika Vaara eller ombud för honom. Hans medverkan är enligt utredningen i målet av sådan omfattning att han skall dömas för medhjälp till grova brott.

Åtalet mot Jarl Björkman och Niclas Bengtsson bygger på att de har varit faktiska företrädare för Jena. Begreppet faktisk företrädare har utvecklats i rättspraxis och kommenterats i litteraturen (se Anna-Lena Dahlqvist och Rolf Holmquist, Brotten i näringsverksamhet 2004 s. 88 ff.). Utmärkande för en faktisk företrädare är att han utan att vara legal ställföreträdare på grund av sin ställning har ett bestämmande inflytande över bolagets medelsförvaltning och drift. En faktisk företrädare har ofta ett ekonomiskt intresse i den verksamhet som bedrivs. Den faktiske företrädaren har reellt samma makt över den löpande förvaltningen som exempelvis en styrelse eller verkställande direktör men saknar av någon anledning en formell ställning som motsvarar den verkliga maktpositionen. En faktisk företrädare kan agera med hjälp av en fullmakt eller med den legale företrädaren som bulvan. Det är tillräckligt att han rent faktiskt med en relativt hög grad av självständighet antingen leder företagets hela verksamhet eller också utövar bestämmanderätten inom en viss verksamhetsgren på en viss ort eller beträffande en viss grupp av ärenden. I rättsfallen NJA 1974 s. 297, NJA 1976 B29, NJA 1979 s. 555 och NJA 1993 s. 740 hade den faktiske företrädaren en helt dominerade roll i hela verksamheten och den legale företrädaren hade i princip inget inflytande.

Jarl Björkman och Niclas Bengtsson har förhandlat med företrädare för Säve Bygg AB och ingått en överenskommelse med det bolaget. Eftersom de inte hade något eget bolag som kunde vara avtalspart använde de sig av Jena för att kunna fakturera, men de har i övrigt inte tagit någon del i förvaltningen av Jena. De har således inte haft rätt att

teckna firman eller någon möjlighet att disponera bolagets medel. Åke Heiska skulle behålla 25 procent av det fakturerade beloppet för sitt arbete men i övrigt lämnades de uttagna kontanterna till Jarl Björkman och Niclas Bengtsson. Vinsten skulle alltså inte tillkomma Jena. Sammanfattningsvis finner hovrätten att Jarl Björkman och Niclas Bengtsson inte har haft ett bestämmande inflytande över någon del av Jenas verksamhet. De kan därför inte anses ha varit faktiska företrädare med ansvar för bokföringskyldigheten. Åtalet mot Jarl Björkman och Niclas Bengtsson skall alltså ogillas.

Åke Heiska har överklagat endast i påföljdsdelen. Han är dömd av tingsrätten bland annat för att ha främjat Jarl Björkmans och Niclas Bengtssons brott, grovt bokföringsbrott och grovt skattebrott. Eftersom hovrätten ogillat åtalet mot dem uppkommer frågan om ansvaret för Åke Heiska i denna del. Enligt 51 kap. 23 a § första stycket 1 rättegångsbalken skall hovrätten – om tingsrätten funnit att den tilltalade skall dömas för den åtalade gärningen och domen överklagats bara beträffande annat än skuldfrågan – pröva skuldfrågan endast om det föreligger något förhållande som skulle kunna utgöra grund för resning enligt 58 kap. 2 § rättegångsbalken eller kunna medföra undanröjande av domen på grund av domvilla. Hovrätten behöver i en sådan fråga bara ta hänsyn till omständigheter som har åberopats av en part. Vad som aktualiseras i detta fall är bestämmelserna i 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken. Enligt dessa bestämmelser får resning beviljas om någon omständighet eller något bevis, som inte tidigare har förebringats, åberopas och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikännts eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats eller om det, med hänsyn till vad sålunda åberopas och i övrigt förekommer, finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har förövat det brott, för vilket han dömts. Det förhållandet att någon som dömts som gärningsman frikänns i en högre instans innebär inte i sig att det förekommit en omständighet eller bevis i den högre instansen som är resningsgrundande för en medhjälpare som inte överklagat i skuldfrågan. Den högre domstolen kan ju ha grundat frikännandet på en ändrad bevisvärdering eller på att rättstillämpningen i den lägre instansen visserligen varit oriktig men inte uppenbart lagstridig. De omständigheter som utgjort skäl för hovrätten att ogilla åtalet mot Jarl Björkman och Niclas Bengtsson är inte resningsgrundande såvitt avser Åke Heiskas medhjälp till deras brottslighet.

Enligt tillägsregeln i 58 kap. 2 § 4 rättegångsbalken kan resning beviljas även i fall då det finns synnerliga skäl. För att synnerliga skäl skall föreligga krävs att det rör sig om ett allvarligt brott. Åke Heiska är i denna del dömd för medhjälp till grova brott, men brottsligheten är endast en mindre del av hans sammanlagda brottslighet och ett frikännande i denna del skulle inte ha lett till att fängelsestraffet blivit kortare (jfr NJA 1987 s. 533). Det föreligger därför inte synnerliga skäl att bevilja resning och därmed saknas skäl att pröva skuldfrågan beträffande medhjälp till grovt bokföringsbrott och medhjälp till grovt skattebrott i den del brottet avser Säve Bygg AB.

Petri Jaakkola har varit legal företrädare för två bolag, Meku och Ramotek AB (Ramotek). Meku såldes till Glenn Borgström och Ramotek till Jonas Gustafsson. Bokföringen har inte återfunnits för något av bolagen. Omständigheterna kring försäljningarna är likartade på så sätt att bolagen överlåtits till personer som knappast kan ha haft förmåga att driva bolagen vidare. Petri Jaakkola har uppgett att han uppfattade Glenn Borgström som seriös vid försäljningen. Glenn Borgström har i hovrätten beträffande försäljningen av Ramotek, som skedde i maj 2007, berättat att han då var i mycket dåligt skick beroende på flera års missbruk men att han nu slutat missbruka och mår betydligt bättre. Mot bakgrund av hans uppgifter framstår det som helt osannolikt att han vid den tidigare försäljningen av Meku skulle ha haft förmåga att driva företaget vidare. Båda försäljningarna framstår som rena dumpningar av bolagen på så kallade målvakter. Försäljningen av Ramotek skall enligt dateringen på köpeavtalet ha gjorts den 18 maj 2007. Vid försäljningen av Ramotek lämnade Petri Jaakkola enligt egen uppgift över bokföringen till Jonas Gustafsson utan att behålla några kopior av handlingar eller filer från bokföringsprogrammet. Detta framstår som synnerligen anmärkningsvärt med tanke på vad han tre dagar dessförinnan dömdes för. Glenn Borgström har berättat att han var med när bokföringen överlämnades. Enligt Glenn Borgström låg den i en låda men han har inte kunnat redogöra närmare för vad som fanns i lådan mer än några svepande uppgifter om papper och pärmar. Hovrätten ansluter sig till tingsrättens bedömning i fråga om bokföringsbrottet i Ramotek.

I fråga om åtalet för osant intygande gör hovrätten följande bedömning. Avtalet om köp av Ramotek kompletterades med en kvittens som bland annat innehåller följande

formulering. ”Vid köpet lämnar säljaren allt tillhörande företaget (bokföringsmaterial, inventarier m.m.) till säljaren”. Uttrycket ”bokföringsmaterial” kan avse bland annat grund- och huvudbok men även material som behövs för att sköta bokföring, till exempel ett bokföringsprogram, och verifikationer. Utredningen ger inte vid handen att bolaget helt saknade sådant bokföringsmaterial som kan ha överlämnats, till exempel ett bokföringsprogram eller verifikationer. Det är därför inte visat att intygandet är osant.

Hovrätten ansluter sig till tingsrättens bedömning i fråga om brott mot aktiebolagslagen.

Utredningen i målet beträffande Ramotek ger stöd för tingsrättens slutsatser rörande brottsligheten kopplad till Meku och hovrätten ansluter sig till tingsrättens bedömning att Petri Jaakkola skall dömas för grovt bokföringsbrott i Meku och medhjälp till Mika Vaaras brottslighet.

Vad så gäller omfattningen av bokföringsbrottet i Meku har åklagaren justerat åtalet i hovrätten enligt vad som angetts ovan. Justeringen är sådan att gärningen fortfarande är densamma. Hovrätten gör den bedömningen att Petri Jaakkola från det att han köpte Meku hade ett ansvar för bokföringen med skyldighet att ingripa mot felaktigheter, även om han inte under den perioden var registrerad som styrelseledamot. Vid köpet måste det ha stått klart för honom att det inte bedrevs någon förmedling av arbetskraft till PO-MO och att fakturorna som sändes dit var osanna. Han har underlåtit att ingripa mot den bristande bokföringen under den perioden och skall därför dömas för bokföringsbrott även beträffande tiden från och med den 17 juni till och med den 25 juli 2005. Någon motsvarande justering av åtalet har inte gjorts för medhjälp till Mika Vaaras brottslighet och det sammanlagda beloppet i de osanna fakturor som Meku ställt till PO-MO daterade från och med den 25 juli till och med den 29 augusti 2005 uppgår till knappt 1,97 miljoner kr.

Av de skäl som anförts ovan skall åtalet för osant intygande ogillas även beträffande Jonas Gustafsson. Hovrätten instämmer i tingsrättens bedömning av åtalet för brott mot aktiebolagslagen.

Påföljd

De grova skattebrott och grova bokföringsbrott, samt den medhjälp till sådana brott, som de tilltalade befunnits skyldiga till är av sådan art och har så höga straffvärden att annan påföljd än fängelse inte kan komma i fråga.

Det grova skattebrottet avser skatteeffekter i IMU. Bokföringen av osanna fakturor i IMU och PO-MO har varit ett medel för att dölja det grova skattebrottet. På samma sätt förhåller det sig med den icke utförda bokföringen i underentreprenörsbolagen i den del den skulle avsett fakturor till PO-MO. Det grova skattebrottet och medhjälpen därtill och den felaktiga eller saknade bokföringen såvitt den avser IMU/PO-MO i respektive bolag bör ses som en gärning vid bestämmande av straffvärdet. Företrädarna för underentreprenörsbolagen har även i olika utsträckning underlåtit att bokföra inbetalningar och utbetalningar som inte har något samband med faktureringen till PO-MO. Bokföringsbrotten i dessa delar bör ses som separata gärningar i förhållande till medhjälp till grovt skattebrottet i IMU.

Vid bedömningen av straffvärdet för var och en av de tilltalades brott skall naturligtvis omfattningen av brottsligheten beaktas. De osanna fakturabeloppen i fakturor till PO-MO eller IMU, och därmed risken för vilka belopp som skulle kunna undandras det allmänna i form av skatter och avgifter, har därvid särskilt stor betydelse. Beträffande bokföringsskyldigheten i underentreprenörsbolagen har hovrätten, för att kunna jämföra omfattningen av brottsligheten knuten till de olika bolagen, valt att bedöma straffvärdet med hänsyn till icke redovisade inbetalningar från andra bolag än PO-MO.

Även det förhållandet att brott begåtts i flera bolag skall beaktas. Nedan redovisas en sammanställning över de osanna fakturerade beloppen till eller från PO-MO, ej redovisade inbetalningar till underentreprenörsbolagen (och Ramotek i mål B 4083-07) utöver fakturering till PO-MO samt hur många bolag som den saknade redovisningen avser. De sammanlagda fakturabeloppen redovisas beträffande Mika Vaara, Mika Orpana och Pia Orpana för fakturorna från PO-MO till IMU och beträffande övriga för

fakturorna till PO-MO. Inom parentes redovisas de senare beloppen omräknade till fakturabelopp i ledet från PO-MO till IMU (fakturabelopp/0.95).

	Osanna fakturor avseende IMU/PO-MO	Ej redovisade insättningar utöver fakturor till PO-MO	Antal bolag
Mika Vaara	27,7 mkr	-	-
Mika Orpana	27,7 mkr	-	-
Pia Orpana	27,7 mkr	-	-
Rohan Wilson	1,64 mkr (1,73)	8,71 mkr	1
Markku Rasimus	3,88 mkr (4,08)	1,14 mkr	1
Åke Heiska	14,56 mkr (15,32)	24,20 mkr	2
Petri Jaakkola	1,97 mkr (2,07)	14,78 mkr	2

Brottsligheten har ägt rum under flera år och för att jämförelsen mellan de olika under-entreprenörernas fakturering skall bli rättvisande bör hänsyn tas till när respektive brott begicks och prisutvecklingen därefter. Skillnaderna är dock så små att de inte nämnvärt påverkar straffvärdet och de redovisas därför inte vidare. Även om brotten begåtts vid olika tillfällen så ligger ingen del av brottsligheten så långt tillbaka i tiden att det påverkar straffens längd.

Den osanna faktureringen rör sammanlagt mycket stora belopp. Mika Vaara, Mika Orpana och Pia Orpana döms som gärningsmän eller som medhjälpare till brottsligheten i dess helhet. Straffvärdet för Mika Vaaras brottslighet ligger betydligt högre än straffvärdet för Mika Orpanas och Pia Orpanas brottslighet. Hovrätten delar tingsrättens uppfattning om straffvärdet för Mika Vaaras brott. Av makarna Orpana har Pia Orpana skött all fakturering och bokföring som behövts för att försöka dölja det grova skattebrottet. Mika Orpanas roll har varit mer begränsad. Straffvärdet för Pia Orpanas brottslighet ligger därför högre än för Mika Orpanas. Hovrätten anser att straffvärdet för hennes brottslighet motsvarar fängelse tre år och sex månader. Vid straffmätningen skall dock hänsyn tas till det rådgivningsförbud som hon drabbas av och straffet skall

därför bestämmas till fängelse tre år. Hovrätten ansluter sig till tingsrättens bedömning av straffvärdet för Mika Orpanas brottslighet. Det finns inte anledning att frångå straffvärdena vid bestämmande av straff för Mika Vaara och Mika Orpana.

Straffvärdet för brottsligheten som består i medhjälp till grovt skattebrott och medhjälp till grovt bokföringsbrott och som innefattar grovt bokföringsbrott i det egna bolaget ligger högre än straffvärdet för enbart grovt bokföringsbrott i det egna bolaget om motsvarande belopp. Straffvärdet för företrädarna för underentreprenörerna (Rohan Wilson, Markku Rasimus, Åke Heiska och Petri Jaakkola) skall bestämmas dels för delaktigheten i brottsligheten avseende IMU, dels för bokföringsbrotten i de egna bolagen utöver betalningarna från PO-MO. I det tidigare nämnda rättsfallet NJA 2007 s. 929 bestämdes påföljden för enbart medhjälp till grovt skattebrott till fängelse sex månader. Medhjälpen i det fallet bestod i att den tilltalade hade öppnat konton i bolag som han företrädde, tagit emot pengar på kontona och i omgångar tagit ut kontanter och lämnat dem vidare för att betalas ut som svart lön. Den tilltalade hade sammanlagt tagit emot drygt 1,4 miljoner kr. Högsta domstolen tog vid straffmätningen hänsyn till att den tilltalade tidigare dömts till två års fängelse för bland annat medhjälp till grovt skattebrott och beaktade att straffen tillhoppa inte skulle överstiga vad som skulle ha dömts ut om samtliga brott behandlats samtidigt. Straffvärdet för medhjälp till grovt skattebrott i storleksordningen 1,4 miljoner kr ligger därför betydligt högre än fängelse sex månader. Medhjälp till grovt skattebrott i storleksordningen närmare 5 miljoner kr har enligt hovrättens mening ett straffvärde som motsvarar fängelse ett år och sex månader. Minimistraffet för enbart grovt bokföringsbrott är fängelse sex månader.

Straffet för var och en av Rohan Wilson, Markku Rasimus, Åke Heiska och Petri Jaakkola skall bestämmas dels med beaktande av brottslighetens straffvärde, dels med hänsyn till övriga omständigheter, till exempel av personlig art. Hovrätten har dock inte funnit att det beträffande någon av Rohan Wilson, Markku Rasimus, Åke Heiska eller Petri Jaakkola finns anledning att sätta ned straffet i förhållande till straffvärdet för envars brottslighet.

Åke Heiska har utfärdat osanna fakturor till PO-MO från två bolag och i mycket stor omfattning. Han skall dessutom dömas för grovt bokföringsbrott avseende ytterligare knappt 25 miljoner kr. Minimistraffet för grovt bokföringsbrott är som nämnts fängelse sex månader och straffvärdet för Åke Heiskas brottslighet i den delen ligger betydligt högre. Straffvärdet för Åke Heiskas samlade brottslighet motsvarar fängelse tre år.

Petri Jaakkola döms för bokföringsbrott i något större omfattning än i tingsrätten, vilket liksom det förhållandet att Petri Jaakkola fortsatt sin brottsliga verksamhet i ett nytt bolag påverkar straffvärdet i skärpande riktning. Hovrätten har ogillat åtalet för osant intygande. Straffvärdet för hans samlade brottslighet är enligt hovrättens mening något lägre än summan av straffen i de två överklagade domarna och motsvarar fängelse två år.

Brottsligheten beträffande de osanna fakturorna från Verremont till PO-MO (knappt 4 miljoner kr) har ett straffvärde som klart överstiger fängelse ett år. Markku Rasimus har utöver detta gjort sig skyldig till grovt bokföringsbrott som - även om det belopp som avses inte är särskilt högt - innebär att det sammanlagda straffvärdet är högre. Det sammanlagda straffvärdet för Markku Rasimus brottslighet uppgår enligt hovrättens mening till fängelse ett år och sex månader.

Rohan Wilsons delaktighet i brottsligheten kring IMU begränsar sig till osanna fakturor om drygt 1,5 miljoner kr. Han har utöver detta gjort sig skyldig till grovt bokföringsbrott avseende nästan 9 miljoner kr. Det sammanlagda straffvärdet för hans brottslighet uppgår till fängelse ett år och två månader.

Vad därefter gäller straffvärdet för Markku Jokinens och Hannu Ainasojas brottslighet gör hovrätten följande bedömning. Ingen av dem har varit företrädare för något av de fakturaskrivande bolagen. Deras medverkan har ändå varit väsentlig och i Markku Jokinens fall har den pågått under en lång tid och avsett flera olika underentreprenörer. Straffvärdet för deras medverkan kan inte bedömas med hjälp av fakturabelopp eller icke bokförda inbetalningar. Straffvärdet för Markku Jokinens brottslighet motsvarar enligt hovrätten fängelse två år. Straffet skall bestämmas efter detta straffvärde. Hannu

Ainasoja döms i hovrätten för en mindre omfattande delaktighet än i tingsrätten. Straffet skall därför sättas ned och bestämmas till fängelse sex månader.

Jonas Gustafsson döms för brott mot aktiebolagslagen. Brottet är inte av sådan art eller har så högt straffvärde att fängelse måste väljas som påföljd. Av yttrandet från frivården framgår att han är i behov av vård för att komma till rätta med sitt pågående missbruk. Han skall därför dömas till skyddstillsyn med föreskrifter om att genomgå den behandling som frivården tillsammans med socialtjänsten finner nödvändig.

Näringsförbud och rådgivningsförbud

Som en följd av att åtalet mot Jarl Björkman och Niclas Bengtsson ogillas skall även åklagarens yrkanden om näringsförbud för dem lämnas utan bifall.

Hovrätten har funnit att straffvärdet för Rohan Wilsons och Markku Rasimus brottslighet ligger högre än tingsrätten ansett. Även den tid som de meddelas näringsförbud bör därför förlängas. Hovrätten bestämmer förbudstiden till fyra år vardera. Beträffande Petri Jaakkola skall det sammanlagda näringsförbudet bestämmas till fem år. Hovrätten ansluter sig till tingsrättens bedömningar i övrigt i fråga om näringsförbud och rådgivningsförbud.

ÖVERKLAGANDE, se bilaga C

Överklagande senast den 2 maj 2008

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Åke Thimfors och Björn Östman, referent, hovrättsassessorn Per Nordén samt nämndemännen Maj-Lis Mårtensson och Saima Sjören.

AVRÄKNINGSUNDERLAG, se aktilaga